

שמעתא עמיקתא

גליון תמ"ט | חג הסוכות | תשפ"א | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב'

הלכות מצויות לחול המועד

עם דינים מיוחדים עקב המצב

עשיית מלאכה

איסור מלאכה

אסור לעשות מלאכה בחוה"מ, פרט לאופנים שהתירו חז"ל כגון לצורך המועד וכדו' כמבואר להלן. י"א שאיסור זה הוא מהתורה. (ע"י רש"י מו"ק יא: ד"ה אלא) שכת' שהוא מדאי'. וכן דעת הרמב"ן (ע"ז סם). וכן דעת הרשב"א (סי' תרצ) והחינוך (מצוה כג) אלא שמסר הפסוק לחכמים, עיי"ש. וי"א שהוא מדרבנן. (תוס' ע"ז כב. ד"ה תפוק ליה), רמב"ם (וי"ט פי"ז ה"א) ורא"ש (מו"ק פי"א סי' א). ולמעשה אין להקל לדון אותו כדרבנן רק לצורך גדול. (בה"ל רס"ה תקל) דלא כהב"י שקטש בעיקר שהוא מדרבנן. וע"י בזה בשמעתא עמיקתא גליון ז'.

הומרתו מושב עשה או לאו (לפברים שהוא מה"ת)

אף לפי הסוברים שמלאכת חול המועד אסורה מה"ת, מ"מ אין בה לאו. (רמב"ן מו"ק סם)

וע"י ברמ"ע (פ"ט קח) שכתב שעשה של חוה"מ נכלל במצות וי"ט.

במקום ספק

ספק במלאכת חוה"מ לסוברים שהוא מדרבנן הוא לקולא. [כן מבואר בלבו"ש, בפמ"ג ובמחצה"ש על המ"א ר"י תקל"ז]. ולסוברים שהוא מה"ת הוא לחומרא. וע"י במקורות דלעיל. וכבר מבואר לעיל שהלכה יש לנקוט שאיסור מלאכת חוה"מ הוא מה"ת אם לא לצורך גדול, ועל כן במקום ספק אין להכריע לקולא רק באופן זה. (בה"ל סי' תקל) ומ"מ (סי' תקל ס"ק ז). ומ"מ אף למחמירים במקום שמה"ת היה מותר וחכמים הגדילו את האיסור, כגון הפסד מועט שמה"ת מותר לעשות מלאכה עבורו וחכמים החמירו, ספקו לקולא. (חזו"א לאו"ח סי' קלד סי' ק יד ד"ה ופ"ט). וע"י ברמ"ע (פ"ט קח) שכתב שעשה של חוה"מ נכלל במצות וי"ט.

מלאכות האסורות

י"א שהמלאכות שנסארו בחוה"מ הם המלאכות שנסארו בשבת וביו"ט (פרט לאופנים שהתירו חז"ל כגון לצורך המועד וכדו', כמבואר להלן). (רמב"ן סוף פסקי מלאכת חוה"מ ד"ה וי"ל שכן התורה). וכ"כ המנ"ח (מצוה שכב אות ד) בדעת הרמב"ן. וי"א שלא נאסרו אלא מלאכות שיש בהם טורח, אבל אלו שאין בהם טורח אין בהם איסור. (יראים סי' שד) והנהגות הסמ"ק (מצוה קצה אות יג). וכ"כ בעמק ברכה (פורמנצ'ק חוה"מ ע"י ק"ט אות א) ומ"מ כתי' דמלאכה שיש בה טורח אפי' עושה ממנה שיעור קטן אסור כי גם זה נכלל בגדר המלאכה. והעיקר כדעה הראשונה. (חיי"א ממכלל קז), וכן מבואר בב"מ (סי' תקמ ס"ק ז) וסי' תקל ס"ק ב. וכן פסקו הגרי"ש וצ"ל (לשכח תדרשו ח"א ע"י קצ) והגר"מ וצ"ל (חוט שני חוה"מ פי"א). ומ"מ אין למחות ביד המקילין בזה כי יש להם על מי שישמכו.

כ"כ וע"י בשמעתא עמיקתא גליון ח'

גדר מלאכות שאין בהם טורח (למקילין לעיל)

מלאכה שאין בה טורח היינו מושב טורח ולא כתבו שהוא מושב איסור הוצאה אפי"ש דשם מיר"י שלא לצורך המועד, עיי"ש. (וכן הביאו השב"ח (ח"ו ס"ס"י סח), המעי"ז (סי' רצח) והש"ש (פ"ס"ח אות כז), אולם מיט בשמיה דחזו"א (ארוחת רבנן ח"ב ע"י ע"י ק"ט) שחמיר בזה. וע"י בה"ל (סי' תקל ד"ה ומותר). כמו כן אין איסור לצאת מחוץ לתחום. [כן מוכח מהר"מ"א (סי' תקל ס"ע ח)].

לצורך המועד או דבר אבד

מלאכת חול המועד התורה מהתורה ולא למחמירים (לעיל) לצורך המועד אף ע"י מעשה אומן, ובאו חכמים והגבילו דבר זה אף התירו אלא מעשה הדין לצורך המועד (כמבואר להלן), וכן דבר האבד מותר לגמרי מה"ת וחכמים החמירו והתירו רק במקום הפס"מ. והגבלות אלו אינם בכלל איסור תורה אלא בכלל איסור דרבנן. (רמב"ן פסקי מלאכת חוה"מ ד"ה וי"ל שכן התורה) ודלא כהחינוך (סם) דס"ל דכיון שמסר הפסוק לחכמים הכל אסור מה"ת.

גדר מעשה אומן

כל פעולה שצריכה שתעשה ע"י ידים מאומנות, כלומר שצריך לאמן ולהרגיל את ידיו למלאכה זו ושיהיה לו נסיון בזה, כדי שתצא מתחת ידו תוצאה משובחת ומדוקדקת, נחשבת למעשה אומן, אבל פעולה שאי"צ לידיים מאומנות, אלא צריך רק ידיעה או לימוד אינה נחשבת למעשה אומן. (הגר"מ וצ"ל (חוט שני פי"ג ע"י קצ). וע"י להלן מש"כ בדנין בן ובדני תפירה בחוה"מ. וכן מש"כ לענין תפירת אבן חשיב מעשה הדין). וי"א שכל מלאכה שיש ללומדה משך זמן מסוים בכדי לדעת איך לעשותה הרי היא בגדר מעשה אומן. (הגר"מ וצ"ל (חוה"מ כהלכתו פי"ב הנה רצח). וע"י בתרה"ד (סי' פז) שכת' דמלאכת תפירה חשיב טפי מלאכת אומן ממלאכת לבלרין דשכחי טפי, ידיעה לו גביא, ולכן מקילין בה להתייר בזה בשינוי מועט, עיי"כ. מבואר שע"י לקבוע מה בכלל מלאכת אומן יש להתיר גם אל שכיחות המלאכה).

מלאכה בשינוי (מלאכה בלאחר יד)

מלאכה באחסורה במועד, אסורה אף בשינוי (בלאחר יד). (ע"י בתרה"ד (סי' פז) שכת' דלענין כתיבה מועיל שינוי באחסור הקולמוס. אולם השינוי (סי' תקמ ס"ע ז) כתי' דכל מה שאסור לכתוב, אפי' ע"י שינוי אסור. ועיי"ש בגרי"א ושינוי לא מהני כי חוה"מ משום טרחה. והשע"ז (אות מט) הביא סברת הגרי"א והוסף דהיינו טעמא כי איכא יותר עמל וטורח ע"י השינוי. ולפי"ז יוצא שאיסור מלאכה בשינוי בחוה"מ אינו משום שבשבת אסור נמי כהב"י אלא מטעם טרחה. וע"י במב"י (ח"א סי' רט) שצריך למעשה כלא"י אינו מעשה אומן.

טרחה מרובה

מלבד איסור מלאכה מצינו בכמה מקומות שחז"ל אסרו טרחה מרובה אף לצורך המועד כדי שלא ימנע עצמו משמחת החג. [כן מבואר בשינוי (סי' תקמ ס"ע ב). ועיי"ש בפמ"ג (סי' תקל) א"א סי' ג ומ"מ סי' ק) ובמ"מ (סי' טו) שהכריעו ע"פ הרמב"ן שדוקא מכשירי או"י מותר לעשותם בטרחה יתירה ומשמע ששאר צורך המועד אסור בטרחה יתירה. שוב העירונו מהריטב"א (מו"ק ב. ד"ה והא דתנן אין) שכת' דאפי' לצורך המועד אסור טרחה יתירה. וכן הוא בנשמ"א (כלל ק"י אות א). אולם לצורך דבר מותר כמבואר בסי' תקמ"ד. וע"י לבקן שטרחה יתירה במקום הפסד.

טרחה מרובה במקום הפסד

אע"פ שאסרו לטרוח במועד מ"מ יש מקילים במקום הפסד אפי' הוא מועט. (שינוי (סי' תקל) ס"ע ז). ויש חולקים. וע"כ אין להקל אלא במקום הפסד מרובה. (מ"מ (סי' ט) ובבה"ל (סם) התי' אפי' במקום שאינו לצורך המועד).

פסיק רישא (למחמירים לעיל)

פסיק במקום צורך המועד מותר. [כן מבואר במדרכי (מו"ק סי' תתמה ותתלט) הובא בב"י (ס"י תקלא). וכן פסק הרמ"א (סי' תקלא ס"ע ח). וכ"כ במ"ב (סי' תקלו ס"ק ח). ועל כן מותר ליטול דים על צמחים שבגיתו או לשפוך מי שטיפה שאינם נקיים ע"ג קרקע, ואפי' אם ישפכם על זרעים שאסור להשקותם בחוה"מ. (שש"כ (פ"ס"ו אות מו והנה קפא). וכעין זה הובא בשם הגר"מ וצ"ל (חוט שני חוה"מ ע"י קעז). וע"י עוד בזה בשמעתא עמיקתא גליון ח)].

מלאכה שאינה צריכה לגופא (למחמירים לעיל)

מלאכה שאי"צ לגופא אסורה בחוה"מ. וע"כ אסור להרוג זבובים ויתושים אלא אם כן הם מצערין את האדם (ואע"ג שיכול להבריחם כיון שאם לא יהרגם יחזרו אליו מותר). (נ"מ (סי' תקל ס"ק ב)).

ריבוי בשיעורים

ריבוי בשיעורים מותר בחוה"מ, ועל כן כשמבשל לצורך המועד מותר לו להרבות באותו ס"ג סר לצורך אחר המועד. (ע"י ביו"ע (סי' תקג) שבי"ט מותר ע"פ כשעושה בטרחה אחת, וא"כ ק"ו בחוה"מ. וכן מבואר בתשובת בעל הבאר משה וצ"ל (חוה"מ זכרון שלמה תשובה סד) ובשש"כ (פ"ס"ו הגה קל"ז).

מלמול מוקצה

אין איסור מוקצה בחוה"מ. (מאירי (מו"ק יח: ד"ה מחפין). וע"י בדרכ"מ (סי' תקמ אות ב)).

גנינה בכלי שיר (שבותים במועד)

יש שאסרו לנגן בכלי שיר בחוה"מ משום גזרא שמה יתקלקל הכלי ויבא לתקנו במועד ע"י מעשה אומן כמו שאסור לענין שבת. (שער אפרים (סי' לו) וזכרון יוסף (סי' יז)). ויש מתיירים. (שב"י (ח"א סי' כה) כי אף אם תפסק נימא א' או ב' מותר לתקן אלא שאם אפשר לשנות קצת ישנה. ובמח"ב (סי' תקמו אות ב) ובשע"ת (סי' תקל אות ח) הביאו עוד פוסקים כשב"י. וצ"ל לדבריהם הכה"ח (סי' תקמו אות ז). והעיקר כדעה השניה, וכן פשט המנהג להקל לנגן בכלי זמר בחוה"מ. (ומצינו ראייה לדברי השב"י דלא גזרו על שבותים בחוה"מ, בסי' תקל"ו שהתירו רכיבה שהוא דבר האסור בשבת משום גזרה דשמא יתלוש (וע"י בב"י שם שאפי' רוכב שלא לצורך כלל לא חששו). וכן בה"ל (סי' תקלו ד"ה ומותר לרכוב) מבואר להדיא דליכא משום שבות בחוה"מ].

הכנה לאחר המועד

אין משום איסור "מכין" בחוה"מ, ועל כן דבר שאין בו משום מלאכה מותר להכינו לצורך אחר החג. [כן מוכח מהשו"ע (סי' תקמ ס"ע ב) והמ"ב (סי' ק"ז). וכן מבואר בסי' תקלי"ה לענין האיסור ד"אין מפני". וע"י בא"א מבוטאשאטש (ר"י תקל) שכת' שמוותר לבשל בחוה"מ לצורך יו"ט שני משום דחזי גם בחוה"מ. דבר במשא ומתן במועד

אין איסור "ממצוה חפצך ודבר דבר" בחוה"מ, וע"כ מותר לדבר על עסקאות וכדו' שרצונו לבצע לאחר המועד. (הגר"מ וצ"ל (שש"כ פ"ס"ח הגה קב) כדמוכח בשינוי (סי' תקמ ס"ע ג), עיי"ש).

אוושא מלתא (שימוש בכלי עבודה שמרעישים)

מותר לעשות מלאכה לצורך המועד, לצורך דבר האבד וכדו', אף אם הדבר גורם רעש, כגון שיש צורך בשימוש בכלי עבודה מרעישים (מקדחה וכדו'). (נ"מ במ"ב (סי' תקמ ס"ק יב) שכת' שאין משום אושא טובא בדבר האבד. וכן במ"ב (סי' תקלו ס"ק נב) כתי' שמי שאין לו מה יאכל, אפי' מוצא בשוק לקנות אין מצריכין אותו ליקח מן השוק, אלא קוצר ומעמר רש וזורה ובורר כדרכו. וע"י בערה"ש (סי' תקמ אות א) שמשמע שצורך המועד ע"י ר"ח. ואם הוא לצורך מצוה ואינו מוכח שהוא לצורך המועד אסור. (נ"מ במ"ב (סי' תקמ ס"ק יא) שאסור לטוות ציצית במועד בגלגל דאוושא מילתא טובא. ואע"פ שהוא לצורך המועד אפשר דשאני הכא שאינו מוכח שהוא לצורך המועד).

מלאכה שנעשה באיסור

אם עשה מלאכה בחוה"מ באיסור, בדיעבד אין המלאכה נאסרת כי חכמים לא קנסו (כמו שקנסו בשבת). (נ"מ במ"א (סי' תקל ס"ק ב) שכת' דלפי השיטות דמלאכת חוה"מ מה"ת קנסינן כמו ביו"ט. וכתי' בשב"ח (ח"ו סי' סח) שמצד דכיון שהיו מתי' למעשה הוי ספק דרבנן לקולא. ובשש"כ (פ"ס"ו אות מא) בשם הגר"מ וצ"ל כתי' שמי שעשה מלאכה בחוה"מ אסור הדבר כמו שמצינו בענין מעשה שבת, ולמעשה משאר בצי"ע. ובמ"ב (סי' תקל ס"ק לא) כתי' שהי"כ שאי עשה א' מהמלאכות המתורות רק באופן שניכר שעושה לצורך היתר אם עשה באופן שאינו ניכר לא תקפ"ל. ועיי"ש (סי' תקמ ס"ק ב) שלב"י בכ"י יום מחמיר. אולם י"ל דהתם תמיר טפי כי הוה מלתא דפרהסיא כמבואר במ"ב (סי' רמד ס"ק יט). וע"י בסי' תקלי"ח (ס"ע ז) ובמ"ב (סי' תקל"ז) בענין הערמה אם קנסו מעשיו. ומ"מ אין ראייה משם להחמיר כי ערמה תמירא טפי כמבואר בס"י תקל"ז).

לכוון מלאכתו למועד

אסור לכוון מלאכתו למועד, כלומר אסור לאחר עשיית מלאכה ע"מ לעשותו במועד (כגון שיש בה משום דבר האבד וכדו') שהוא זמן שהוא פנוי. ואם כוון מלאכתו קונסים אותו ואסור לעשותה כמבואר להלן. (שינוי (סי' תקלח). ומ"מ מעיקר הדין א"י"צ לחפש תחבולות לפני החג כדי שלא יהיה דבר אבד ולא יצטרך לעבוד, גם אם בתחבולה אין כל גרם הפסד. (א"י מבוטאשאטש (ס"י תקלט) הובא בשש"כ (פ"ס"ו הגה קג), ועיי"ש (פ"ס"ו הגה כא) בשם הגר"מ וצ"ל. ודעת החזו"א (ס"י קלה ד"ה ס"פ ב"ב) שאף אם יש צורך להביא פועלים ע"מ לסיים המלאכה לפני המועד צריך לעשות כן, ואם לא הביא בכלל מכוון מלאכתו למועד הוא).

בשוגג או באונס

מי שאירעו אונס ומחמת זה זוקק לעשות מלאכתו במועד אינו בכלל כוון מלאכתו למועד. (שינוי (ר"י תקלח). וי"א שאף אם שגג בדבר הדין כן. (נ"מ בביאור הגרי"א (שם) דשכח לא חשיב מכוון מדאמריי ובלבד שלא יכוין כו' דאינו אסור אלא כיון במזיד. וכן משמע מהמנוק"י (מו"ק ב. ברי"ק ד"ה ומקורן) ורש"י (יא) שפירשו שהיה יכול וימנח"ו למועד). וי"א שכל שלא נאנס בדבר בכלל מכוון מלאכתו הוא. [כן משמע מהט"ז (סי' תקמה ס"ק יא) הובא המ"ב (סם). וכן פסק בדעת תורה (ר"י תקלח). וע"י בסמוך]. והעיקר כדעה הראשונה. [כן משמע מלשון המ"ב (סי' תקמ ס"ק טו). ולא יהיה אלא ספק ובמידה דקנס

מקילין כה"ג כמבואר במ"ב (סי' ש"ח ס"ק ב)].

נתעצל

מי שנתעצל כי היה סבור שהיה יכול לשחות המלאכה לאחר חתן ולא יצטרך לעשותה במועד, אינו בכלל מכוון מלאכתו למועד, אבל אבא אם נתעצל סתם בכלל מכוון מלאכתו הוא. (שינוי (סי' תקל ס"ע א) וחת"ס (ח"ו"מ סי' מב ד"ה ומה שרמזו)).

שכח לעשות המלאכה לפני המועד

אם שכח לעשות המלאכה באינו בכלל מכוון מלאכתו למועד. (שינוי (ר"י תקלח) ומ"מ (סי' תקמ ס"ק טו). ואף אם התעצל ואחר כך שכח, בדיעבד יש להחשיב שכחה כאונס, ולא קונסים אותו. (הגר"מ וצ"ל (שש"כ פ"ס"ו הגה קנח) דלא כחת"ס (ח"ו"מ סי' מב) שמצד שיש להחמיר בכה"ג. ולדעת הגר"מ דלעיל בלא"י כי חלקו כי לדעתו ודוקא אם כוון במזיד אסור).

כּיבוּס

מצוה לכבס בגדים לפני החג

מצוה לכבס בגדים לפני החג, כי מכבודו של החג לכבדו בכסות נקיה. [שו"ע (סי' תקכט סעי' א) ומ"ב (סי"ק ג-ד)].

איסור כּיבוּס

אין מכבסין במועד אפילו לצורך המועד. [שו"ע (סי' תקלד סעי' א) ומ"ב (סי"ק א)]. וגזרו שלא יכבסו במועד כדי שיכבסו מעיו"ט לצורך יו"ט ולא יכנסו למועד כשהם מנוולים [מ"ב (שם)], ועוד כי יש בדבר משום טרחא. [מ"ב (סי"ק יד)]. ואם איסור זה הוא מה"ת, עיי משי"כ בזה באיסור תספורת וה"ה לכאן.

כּיבּס לפני המועד

אף אם כיבס בגדיו מערב הרגל (דלא שייך טעם האיסור שלא יכנס מנוול למועד), מ"מ אסור לכבס כי עדיין שייך טעם של טרחא. [עיי ב"יח (אות א) שמבואר דאף לר"ת שמיקל לענין תספורת מודה לענין כיבוס דאסור. ונראה הדיינו טעמא כי אכתי שייך טעם השני של הגזרה והיינו משום טרחא].

מכונת כביסה

אף כיבוס ע"י מכונת כביסה אסור. [אע"פ שהטעם דטרחא י"ל דליכא במכונה, מ"מ משום הטעם דלא יכנסו מנוולים למועד שייך לגזור אף ע"י מכונה. וכן פסק השש"כ (פס"ו אות ט)].

שריית בגד כּמוּם

אסור לשרות בגד במים ע"מ לנקותו כי יש בזה משום כיבוס (כי שרייתו זהו כיבוס). [מהרש"ם (חי"ז סי' קל). ועיי"ש שבאופן שרשאי לשרותו כגון עושהו כן לצרכי רחיצת גופו לכבוד המועד שמוכרח גם לסחוט מיםיו לו פניו וראשו שוב רשאי לגמור לכבסו].

ניקוי כתמים

מותר לנקות כתם מקומי אף אם היה על הבגד מערב החג, כי אין זה בכלל כיבוס לענין זה. [בעל האג"מ (זכרון שלמה), בעל השבט הלוי (חוה"מ כחלכתו פ"ה הגה פו), הגריש"א זצ"ל (מבקשי תורה חוה"מ עמי' תעא אות מח). ואין להקשות ע"ז ממה שפסק השו"ע (סי' תקלד סעי' א) שמותר לבעלת הכתם לכבס לצורך מצוה משמע דדוקא כה"ג שרי, כי הודת שמיירי לענין שהתירו לכבס כל הבגד וע"כ בעי להאי טעמא].

הסרת אבק ע"י מברשת – להבריש כובע

מותר להסיר אבק מבגד אף ע"י מברשת, וע"כ מותר להבריש כובע כדי להסיר ממנו את האבק. [מקור חיים (לחיו"י סי' תקמא אות ג), הגריש"א זצ"ל (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי' תעא) ושש"כ (פס"ו הגה רעד), דכ"וין שצ"ג משוגב שמגבת מתלכלכת תדיר באבק י"ל דאינו בכלל הגזירה של כיבוס בגדים].

צחצוה נעליים

י"א שצחצוח נעליים אסור בחוה"מ. [שבילי דוד (רס"י תקלד). ועיי"ש שאם אין לו נעליים אחרות אז מותר להשחירן בעודן ברגליו או אחר שחלצו והוא עומד בלי נעליים ומשחיר. ובילקוט הגרוניו (שם אות ד) כתי' דעיי' נכח"ם נראה להתיך בכל ענין. והביאם בבבל החכמה (ח"ה סי' צח)]. ויש מתירים. [נגל עיקב (או"ח סי' כח) ומלמד להועיל (ח"א סי' קיג אות י)]. ולמעשה מותר לצחצחם צחצוח רגיל אמנם צחצוח ע"י הברקה גדולה אסורה [אג"מ (ח"ה סי' לו אות ד). והאלו"פ (ח"י פכ"ד אות ג) כתי' להתיר בזה כי הוא מעשה הדיוט], וע"כ מותר לכתח' לצחצח נעליים באמצעות התכשירים המצויים בזמנינו שאין צורך להבריקם. ומ"מ יש שנהגו שלא לצחצח נעלים כלל. [חזו"א (שש"כ פס"ו הגה קפה)].

המותרים בכיבוס

הבא מחו"ל וכדו'

המותרים בגילוח במועד, כגון הבא מחו"ל וכדו' כמבואר לעיל בדיני גילוח, מותרים בכיבוס. [שו"ע (סי' תקלד סעי' א) ומ"ב (סי"ק ב)].

בגדי פשתן

בגדי פשתן מותר לכבסן [שו"ע (סעי' ב)], כי קלים להתלכלך, ואפ"י אם היה מכבסן קודם המועד היו חוזרים ומתלכלכים, כי הודת שאין טורח בכיבוסן. [מ"ב (סי"ק ב)]. אלא שנהגו איסור בדברי. [שו"ע (שם)].

בגדים מהומרים סינטטיים

בגד מחומר סינטטי מותר לכבסו במועד אם אין לו בגד אחר. [עיי' בשה"ל (חי"ג סי' ל אות ג) ודבריו משתברים הלכתי ע"פ החשבים כבגדי פשתן להתיר במקום שאין לו בגד אחר, וכן מצינו בשש"כ (פס"ו אות טו) שהתיר מה"ט לכבס בגד ניילון שדרכו להתלכלך לפי הצורך במועד, משום שאין טורח לכבסם, וי"ל דהני' ככה"ג שאין לו אלא בגד א' אין לחמיר. ועיי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון קנ"ד].

מגבות וכדו'

מותר לכבס מגבות לידים ולגוף [שו"ע (שם)], כי דרכן להתלכלך תיכף וא"כ אפילו אם היה מכבסן מעיו"ט היו חוזרין ומתלכלכין. ולכן אפילו יש לו הרבה מגבות מותר לכבסן, שצריך לכל יום מגבת אחרת. ומ"מ במקומות שנוהגים להחליפם משבוע לשבוע אפילו יש לו רק שנים אין לכבסן בחוה"מ כי די להם בכביסה שמעיו"ט. [מ"ב (סי"ק ד) ע"פ המ"א]. והכל לפי המקום והזמן. וע"כ אם רבים הם בני הבית וצריכים להחליף הרבה מגבות במועד, מותר להם לכבסם. [דהרי מהמ"א מבואר דהכל לפי המקום והזמן. וכן פסק הגר"ק זצ"ל (שם עמי' רלה)].

בגדי זיעה

בגדי זיעה כגון גרביים, גופיות וכדו', מותר לכבסם, כי דינם כמטפחות הידים הנ"ל וכבגדי קטנים דלהלן. [שש"כ (פס"ו אות ט)].

במקום ציבורי

מותר לכבס מגבות שרגילים לשכר שאנן אותן אחרי כל שימוש, כגון במקום ציבורי כמקוה טהרה וכדו', אם אמנם יש לשער שאין מספיק מגבות לכל אלה המבקשים שיבושך ימי החג. [הגר"מ זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רלה ד"ה ואף) ושש"כ (פס"ו אות טז)].

שריית כבסים בחומר חיטוי ע"מ הרבקות של חולי

אף שאסור לשרות כבסים בתוך מים, מ"מ מותר לשרות את הכבסים של חולים במחלה מדבqת בחומרי חיטוי כדי למונע הדבqות. [פשוט, דלא גרע מכיבוס במקום הפסד שמותר כמבואר להלן].

בגדי קטנים

מותר לכבס בגדי קטנים. [שו"ע (שם סעי' א)]. מיהו לא יכבסו רק הצריך להן, והיינו חלוק א'. [רמ"א (שם)]. מיהו בגדי הקטנים ביותר מותר לכבס ד' והי' בפעם א', כי צריך להרבה מהם כל רגע. [שם]. ובזמנינו שמכבסין ע"י מכונה וטרחא אחת לכולם, רשאי לכבס כל בגדי הקטנים ביחד כל שיש בהם צורך במועד. [מנח"י (ח"ה סי' ג) ושש"כ (פס"ו אות סד ואות טח)].

עד איהו גיל מותר

כל שדרסה על אותם קטנים להתלכלך תדיר מותרים בכיבוס. והכל לפי טבעו של הילד, ואפ"י בן י"ב שנים מותר לכבס את בגדיו אם דרכו להתלכלך. [הגרפ"ש זצ"ל (אבני ישפה ח"א סי' קד). ודעת הגרשו"א זצ"ל (מבקשי תורה פסקי הגרשו"א זצ"ל) שהיתר זה הוא בערך עד גיל ו' שנים].

יש לקטן בגד אחר אלא שאינו נאה כל כך

י"א שאם הבגד של חוקן לא מתאים לו כל כך (כי השני נאה יותר) מותר לכבס מה שמתאים לו. [בעל האג"מ (חוה"מ אנגליט סוף הספר אות יא)]. ויש אוסרים בזה. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פי"א אות ג). וכן תיב הבאר משה (חי"ז סי' סד) ע"פ הריב"ש (סי' רכז) המובא במ"ב (סי' תקמ"א סי"ק ג) שפסק אסור לעשות לו בגדים חדשים במועד למול אותו, דאין לו חשוב צורך המועד הואיל ויכול לכרוכו בשריאין. אולם יש לחלק דשאני תיקון בגדים דחמיר טפי וע"כ באופן זה אינו בכלל צורך משיא"כ גזירת כיבוס דקיל טפי].

להוסיף בגדים של גדולים

אסור להוסיף בגדים של גדולים האסורים בכיבוס בכביסה לצורך קטנים ואע"פ שמכבס במכונת כביסה. [בעל האג"מ (זכרון שלמה פסקים אות ט), בעל השבט הלוי, הגר"ק זצ"ל (הלי המצויות ביו"ט - דינר פכ"א הגה מח)].

אין לו אלא בגד אחד

מי שאין לו אלא בגד אחד מותר לכבסו במועד. [שו"ע (שם)]. כי בגד א' מתלכלך אפ"י כיבסו קודם יו"ט. [מ"ב (סי"ק ט)]. ויש מן הפוסקים שסוברים שכל זה דוקא בזמן התלמוד שהיה ניכר בעת שפשט חלוקו לכבסו שאין לו אלא חלוק א' (שמתחלה היה חוגר איוורו על החלוק וכשפושטו חוגר חגורו על בגד העליון שלו), אבל לפי מנהג מלבושים שלנו שאין לנו חגור על החלוק שלנו אין להקל בזה, ומ"מ אם היה החלוק של פשתן אין להחמיר בזה. [מ"ב (שם)]. ויש מקילים בזה בכל אופן. [כה"ח (אות יא)]. ומ"מ כל זה בזמנם שהיו מכבסים בפרהסיא, אבל בזמננו שמכבסים בבית אין צורך בהיכר לכל הדעות. [בנלע"ד. שו"מ שכן דעת השש"כ (פס"ו הגה רמ), וכן נ"ר מהגרשו"א זצ"ל המובא שם. וכ"כ בהלכות חג בחג (פ"ה סוף הגה ג2)].

לא כיבסו ערב הרגל

מי שאין לו אלא חלוק א' אף אם פשע ולא כבסו קודם המועד והתלכלך מותר לכבסו.

[כה"ח (שם אות יב) שכן משמע מסתימת השו"ע דלא כדמשמע מהטור לאסור. ועיי' באג"מ (או"ח ח"א סי' סג)].

הבגד עגול להפסד

אם הבגד התלכלך ואם לא יכבסנו יתקלקל מותר לכבסו. [כן יוצא מהאחרות חיים (הל' חוה"מ). וכן נקטו המהרש"ם (חי"ז סי' קל), הגריש"א זצ"ל (מבקשי תורה סי' קו אות מז) והבאר משה (חי"ז ססי' לג)].

התלכלכו כל בגדיו

אף אם כבס כל בגדיו בערב המועד והתלכלכו כולם במועד אסור לכבסם. [ב"ח (סי' תקלא). וכן משמע' בתוסי' (מו"ק יח. ד"ה אע"פ) ובטור (סי' תקלד) דבתרי ומטנפי אסור, עיי"ש].

אדם שמזיז הרבה

אדם שמזיז הרבה מותר לו לכבס בגדיו במועד, שהרי אף אם יכין את כל בגדיו קודם המועד לא יספיקו לו. [הגר"מ זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רלה ד"ה ואף)].

דרכו להחליף בגדיו כל יום

מותר לכבס במועד למי שאסטניס בבגדיו. [דיש לדמות זאת למטפחות הידים שהתירו לכבסן מהאי טעמא. וכן פסק הגר"מ זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רלה ד"ה ואף)]. וי"א שאין להקל בזה עד שמרגיש שהבגד התכלכל ממש ולא מחמת אסטניסות. [שבט הלוי (חי"ח סי' קבד אות ב). והבאר משה (חי"ז

סי' ו) כתב שהכל לפי המקום והזמן].

התלכלך הבגד של שבת, יו"ט או חוה"מ

מי שאין לו ליו"ט או לשבת או לחוה"מ כי אם בגד א', כגון הנוהגים ללבוש ביו"ט או בחוה"מ בגד ארוך, או שהחליפה המיוחדת לשבת או יו"ט התלכלכה, מותר לו לכבס בגד זה אף שיש לו בגדים אחרים לימות השנה, דכיון שאין זה כבוד החג שילך בבגד שניכר שאינו של חג, נחשב כמי שיש לו רק בגד אחד. [הגר"מ זצ"ל (שם עמי' רלט), אור לציון (חי"ג פכ"ז)].

לצורך לבישת לבנים

מותר לכבס לצורך לבישת לבנים בז"נ. [מ"ב (שם סי"ק ח)].

כביסה שאינה לצורך לבישה (פמרטיונים וכדו')

מותר לכבס בגדים או בדים שלא לצורך לבישה או כבוד הבית אלא לצרכים אחרים, כגון לצורך ניקוי כלים, רצפות, סינון יין וכדו'. [הגרש"א זצ"ל (חול המועד כחלכתו, הוספות פ"ה עמי' תמא אות טז). ומ"מ בגדים שמשתמשים לכבוד מצוה וכדו', כגון פרוכת, מעיל ספר תורה וכיוצא בהם אסור לכבסם, ועיי' עוד בסמוך. [טוב עין לחידי"א (סי' יח). וכן יוצא מדברי היש מפרשים המובא במ"ב סי' תקלד סי"ק ח)].

בד סוכה שהתלכלך

בד סוכה שהתלכלך אסור לכבסו במועד (כנ"ל לענין בגד המשמש לכבוד מצוה) ומ"מ אם עדי שחומר סינטטי ואין לו אחר מותר לכבסו. [ואף אם הוא מחומר שאינו סינטטי יש לדון להתיר כי מחמת שאין לו אלא בד אחד לסוכה הוי כאין לו אלא בגד אחד שמבואר להלן שרשאי לכבס, וצ"ע].

במקום כבוד הבריות

מותר לכבס בגד מלוכלך במקום כבוד הבריות. [עיי' במקור חיים (לחיו"י סי' תקמא על סעי' ד) בענין איסור תפירה, דהתיר למי שרוצה לילך בין אנשים ובוש מנגדיו הקרועים וא"י לו להשאיל, דשרי אפ"י לישראל לתקנו, ע"כ. וכן מבואר בריב"ש (סי' רכו ד"ה ובשביל) דאיכא היתר של כה"ב בחוה"מ בתנאי ש"א"א לעשות מעשה הדיוט]. ויש מתירים זאת אף במקום גנאי קטן. [הגרב"צ שאול זצ"ל (גלאט תשע"ג עמי' 48 הגה 11)].

ויש מתירין דוקא במקום גנאי גדול. וכן עיקר. [הגרש"א זצ"ל (אשרי האיש פי"א אות י). וכן מסתבר כי על זה גופא תיקנו לא לנקות הבגדים אע"פ שהדבר כרוך בקצת בושה. ועיי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון נ"ה].

יכול לקנות חדשים

במקום שמתיר לכבס יכול לעשות כן אף אם בידו לקנות חדשים. [עיי' בשעה"צ (סי' תקמא אות טז) שנקט שמלבושים ומנעלים שיתקלקלו בהשתמשותם לצורך המועד מותר לתקנם משום דבר האבד, אולם אם יש לו כדי לקנות צריך לקנות ולא לתקנם. ומוכח שלכתחילה צריך להימנע מלהיכנס למצב של דבר האבד. אלא שיש לחלק דשאני התם אם ימנע מלהשתמש בהם לא יהיה משום דבר האבד משא"כ כשיבטיח היתר כבר לפנינו. ועוד ד"י"ל דכה"ג לא גזרו חז"ל על הכיבוס. ושו"מ שכן פסקו בעל האג"מ (זכרון שלמה אות ז) ובעל הבאר משה (זכרון שלמה אות כא)].

לכבסם כדרכן

המותרים לכבס מכבסין כדרכן עם חומרי ניקוי ובפרהסיא. [שו"ע (שם). ועיי' ברמ"א (שם) ובמ"ב (סי' ק) הביא שי"א שמתיר לכבס בפרהסיא דוקא משום שמתכבס יותר יפה על גב הנחר, אבל אם אינו כובס על גבי נחר, לא יכבס רק בצנעה ולא בפרהסיא]. וכמו כן אינם צריכים לעשות בנינוי. [בה"ל (סי' תקלא על סעי' ז) ואלו מגלחין] ואע"פ שהיא מלאכה לצורך המועד והרי היא צריכה שינוי, אולי מפני שהעו ע"ה כה אוסרים בדבר עשאום חז"ל כדבר האבד דקיי"ל כדבדר האבד א"צ שינוי. ועדיין צ"ע, ע"כ].

לתת לכברי שויכבס אחר המועד

מותר לתת לכברי שויכבס אחר המועד ובלבד שלא ימנה כדרך שהוא עושה בחול. [מ"ב (סי"ק יד)].

בגדים שנתרבו במועד

תליות שנתרבו, מותר לשטחם בשמש כדי לייבש, ואין לחוש למראית העין. [שש"כ (פס"ו אות ע)]. ומותר להשתמש לצורך זה אף במכונת יבוש. [הלכות חג בחג (פ"ה אות ח)].

לתקן מכונת כביסה שהתקלקלה

אסור לתקן מכונת כביסה תיקון אומן, גם אם נתקלקלה בחוה"מ והוא צריך לכבס בה דברים שמותרים בכיבוס, אבל תיקון שאינו מעשה אומן מותר אם יש בדבר משום צורך המועד. [משום שאין היתר לעשות מעשה אומן לצורך המועד. וכן פסק השש"כ (פס"ו אות עא) וכתב טעם נוסף

משום שבלא"ה יכול לכבס בלי מכונה]. ואם יש צורך להזמין טכנאי ע"מ לתקנה ויכול לתקנה תיקון שאינו מעשה אומן א' יצטרך לבא שוב אחר המועד ע"מ לתקנה כראוי, ויקח ע"ז כסף נוסף, נראה שרשאי לתקן המעשה אומן כי יש לבעה"ב משום דבר האבד (ועיי' להלן הפרטים לענין קבלת שכר במועד).

שמיפת רצפות

מותר לשטוף רצפות וכדו', ומותר אף לסחוט את הסחבה בגמר השטיפה, ואין זה כיבוס כיוון שזו דרך מלאכת השטיפה. [הגרשו"א זצ"ל (ששי"כ פס"ו הגה ספ)].

גיחון

מותר לגחך אם עושה לצורך המועד ולא כוון מלאכתו לעשותה במועד. [רמ"א סי' תקמא סעי' א, מ"ב ס"ק ט) ואור לציון (ח"י פכ"ז אות ג). ומ"מ אסור לעשות קפלים חדשים שאינם מתפשטין כשלושון, כיוון שהקמטים חזקים כ"כ הוא בכלל מעשה אומן ואסור אפילו לצורך המועד. [שו"ע (שם) ומ"ב ס"ק ח). ובזמננו שבקל ניתן לעשות כן נראה שלא תמיד הדבר בכלל מעשה אומן, והכל לפי הענין. ידעת בעל הבאר משה (חוה"מ כחלכות אנגלית אות כז) שמנהג יוצאי הונגריה לאסור גיחון בכל אופן].

צורכי המועד

מעשה אומן או מעשה הדיוט

צרכי המועד הותרו מעשה הדיוט ולא מעשה אומן. [שו"ע (סי' תקמא סעי' ה), מ"א (סי' תקמ ס"ק ז), ביאור הגר"א] (שם על סעי' ה), לבר"ש (שם על המ"א ס"ק א) ומ"ב (שם ס"ק טז)]. ואף מלאכה גמורה בלא שינוי מותרת אם היא אצל בה טורח. [עני' בשו"ע (סי' תקמ סעי' ב) שמותר לטיול בגבשושית שבבית, וביאור הפמ"ג (שם א"א ס"ק וז) והלבו"ש (שם) שאינ"פ דהוי מלאכה גמורה והוי"ל להצריך שינוי אפ"ה כיון שהוא לצורך המועד שלא יתקבל בה שרי כיון שאין בה טורח], אבל אם יש בה טורח צריכה שינוי. [פמ"ג וב"ש (שם) ועיי"ש בפמ"ג שכת' שכן משמע מהלבוש (אות ב). וכן פסק המ"ב (סי' תקמ ס"ק ז וסי' תקמב ס"ק א)].

במקום טרחה

צרכי המועד מותרים אף במקום טורח, אלא שבאופן זה צריך שינוי כמבואר לעיל. [מ"ב (סי' תקמ ס"ק ז)]. אבל במקום טרחה גדולה אסור. והכל לפי הענין. [ערה"ש (אות ד) ומ"ב ס"ק ט), ועי' בפמ"ג (סי' תקלו מ"ז ס"ק ג) שהיקל בכה"י. והכל לפי עיני המורה. וכ"כ הששי"כ (פס"ו הגה קמה)].

מכשירי צורך המועד

מכשירי צורך המועד מותרים ע"י מעשה הדיוט. [כן מבואר בשו"ע (סי' תקלו סעי' א) שהרי פסק דמותר לעשות האוכף של הסוס לצורך רכיבה שהיא לצורך המועד, ולפ"ז יוצא שמכשירי מכשירים לצורך המועד נמו מותר ע"י מעשה הדיוט (ולא כמו לגבי מכשירי או"ינ שחילקו בין מכשירים למכשירי מכשירים בענין לעשותם ע"י מעשה אומן)].

בצניעה

כל מלאכות שהם לצורך המועד, כשעושה אותה מי שעסקו בהם כגון צידה ע"י הציידים (של חיות ועופות), והטוחנין והבוצרים למכור בשוק, הרי אלו עושים בצניעה לצורך המועד, הרי דרכם לעשות הרבה ביחד ועל כן אנשיהם שבמלאכתו הוא עוסקת כבשרא ימות השנה ולא שליו"ט הוא מכין. [שו"ע (סס"י תקלג)]. אבל אדם פרטי שעושה לעצמו אינו עושה בשיעור מרובה וע"כ ידוע שלצורך היום הוא עושה. [מ"ב ס"ק כב)].

עשיית מלאכה עבור יו"ט שני של בן הוי"ל

מותר לבן אר"י לבשל לא לעשות איזה מלאכה בחוה"מ עבור יו"ט שני אחרון של בן הוי"ל (אע"פ שהוא חול אצל הבן אר"י). [הגרשו"א זצ"ל במנח"ש (ח"א סי' ט אות ב). אלא דעי' בששי"כ (פס"ו הגה כז) שהבא שדעתו שמותר דוקא אם קשה לארוח בן חו"ל לעשות לעצמו. ידעת הגרי"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמ' רמג) להחמיר בכל אופן. אולם מהא דסתמו הפוסקים בסימן תקל"ט סעי' י"א שהתירו לעשות מלאכות לצורך יו"ט שני אע"פ שבה"ז אגן בקיאינן בקביעה דירחא כדי שלא יבואו לזולל בו, מסתבר לומר דה"ה לענין מלאכת בן אר"י לצורך בן חו"ל התירו שלא יבואו לזולל בו, ועיין].

ספק צורך המועד

מותר לעשות מלאכה שיש בה ספק אם יש בה משום צורך המועד. [כן מוכח לכא"ו מהטור (סי' תקלט) הובא ברמ"א (סעי' יא) שפסק שמותר לקנות לצורך יו"ט שני של גלויות אפי' בזה"ז דבקיאינן בקביעה דירחא. נמצא שאף כשלא היו בקיאים שהיו ספק אם היה יו"ט היה מותר לעשות מספק לצורך יו"ט שני. ועי' מ"ב (רס"י תקלו) מהרמב"ן שמתיר בספק דבר האבד. ומוכח שבמקום ספק התירו].

צידת דגים – מלאכה לצורך תענוג

צד אדם דגים כל מה שיכול לצוד, ומולח הכל במועד, שהרי אפשר שיאכל מהם במועד אם יסחוט אותם בידו פעמים רבות עד שיתרככו. [שו"ע (סי' תקלג סעי' ד)]. וי"א שמותר לצודן בפרהסיא שניכר לכל שהוא לצורך המועד. [רמ"א (סעי' ה). ועי' במ"ב ס"ק כג) שיש מחמירים אף בדגים שיש לצודם בצניעה. אלא שבבה"ל (שם) הכריע שמי שנוהג להקל בפרהסיא יו של על מי לסמוך. ומי"מ עיי"ש בשו"ע שמ"גם שאינו מוכח שהצדיא לצורך המועד צד ומוכר הצניעה]. ומותר לצוד דגים לשם תענוג, ומי"מ נכון יותר לאכול מהם במועד. [בעל האג"מ (הלכות חול המועד אנגלית פסקים אות יג). וכן נראה להלכה כי חשיב צורך המועד דלא גרע תענוג זה ממה שמצינו לקמן שמותר לעשות מלאכה לצורך טיול. וכעין זה הוכיח מהא דטו"ל בהתעוררות תשובה (סי' כבד). שו"ר שדעת שגהרשו"א והגר"ש ואזר זצ"ל (חוה"מ כחלכותו פ"ז הגה טז) להחמיר בזה. ואפשר שהם מודים במקום שעושים לתענוג ממש].

הציות זבובים
זבובים ויתושים אם הם מצערין את האדם מותר להורגן בחוה"מ, שאין לך צורך אדם גדול מזה, ואף על גב שיכול להבריחם מ"מ הרי מיד יחזרו עליו. [מ"ב (סי' תקלג ס"ק כ)].

צילום תמונות

מותר לצלם במועד כי הוא מעשה הדיוט לצורך המועד שהרי הנהנים מהם ע"י ראיותם במטל [כן מבואר בדברי בעל האגוני (זכרון שלמה תשובות אות לא וששי"כ פס"ו הגה ק) דבכה"ג חשיב מעשה הדיוט לצורך המועד. וכן הגרש"א זצ"ל (ישא יוסף ח"ג סס"י קלו) החשיבו למעשה הדיוט], ועוד שאין זה בכלל כתב. [כמ"ש הלחן לענין מלאכת כתיבה במחשב, ואינו דומה למה שנקט המנח"י (ח"י סי' עב) שצילום הוי כתיבה כי הם מיירי לענין צילום ע"י 'פילס', אבל במצלמות המצוינות בזמננו שהם כתב דיגיטלי לית לן בה]. ואם היא תמונת משפחתית או של קרובים שנפגשו בחוה"מ ואחרי המועד לא תחזור להם הצלמונות זו, מותר משום טעם נוסף כי הוא בכלל דבר אבד, וכן הדין בעורך טיול בחוה"מ. [הגרש"א זצ"ל (שם) והששי"כ (פס"ו אות יט). אולם דעת החזו"א (ישא יוסף ח"ג סס"י קלו בשם הגרח"ק שליט"א) דאסור לצלם כלל בחוה"מ ואפילו נזדמן לו אירוע שלא יוכל לצלמו לאחר החג, ואין זה נכלל בכלל דבר האבד. ואולי במצלמות של זמננו מרן החזו"א היה מודה להתיר].

צלם – קבלת שחר

באופן שיש בצילום התמונה משום היתר של דבר האבד (ע"י לעיל), מותר לתת שכר צלם שיצלם (ועי' עוד להלן לענין קבלת שכר במועד במקום דבר האבד).

פיתוח תמונות

אסור לפתח תמונות במועד כי הפיתוח הוא מעשה אומן. [ששי"כ (פס"ו אות יט)]. אולם נראה שהדין כן בזמנם שהיו מצלמים באמצעות "פילס", אבל בזמננו שהפיתוח הוא הדפסה ע"י מחשב י"ל שהוא בכלל מעשה הדיוט כי אינו כפוף באומנות [כן נראה לעי"ז], וכן אם מצלם במצלמה שמפתחת התמונה מיד אחר הצילום מותר. [בעל האג"מ (זכרון שלמה תשובות אות לא וששי"כ שם הגה ק)].

כוון מלאכתו

כוון מלאכתו אסור אף בצרכי המועד. [כן משמע מהרא"ש (מו"ק פ"ב סי' יז) שכתב שלצורך או"ינ לא אסור כוון מלאכתו במועד. והביאו בביאור הגר"א (רס"י תקלג) ומשמע שלצרכי המועד אסור. וכן הוא להדיא במ"ב (סי' תקמ ס"ק ט)].

השקיה

גנות נוי ועציצים

גנות נוי שבבית אסור להשקותם אא"כ יש חשש שיבא לידי נזק מחמת מניעת ההשקיה. [ע"י בשו"ע (סי' תקלו) שהשקיה במועד אסורה אם לא במקום הפסד]. ועציצים שבבית מותר להשקותם לפי הצורך שלהם כל שבוע אף כשאין משום חשש הפסד אלא משום יפוי הבית. [כי מלאכה לצורך המועד שריא כני"ל. וכן הוא בבאר משה (ח"ו סי' קז)]. וכן מותר להשקות הדשא שבגינתו אם מתחיל להצהיב ע"מ ליפותו בימי המועד אם עושה כן באופן שאין משום טרחה (כגון שמפעיל השקיה אוטומטית וכדו'). [ע"י במ"ב (סי' תקלו ס"ק כג) שמותר להשקות לצורך השבחה במקום שאין טרחה. ועיי"ש (ס"ק טז) ובשעה"צ (אות כג). וע"כ מותר להפעיל מכותת השקיה לצורך המועד. וכן מבואר בכה"ח (אות יג) ובחזו"א (סי' קלד סי' ד). ועי' מש"כ בזה בשער המועדים (פ"ח אות יט) וששי"כ (פס"ו אות יז)].

נסיעה

רכיבה

מותר לרכוב במועד אפילו מעיר לעיר, אפילו ללא צורך המועד, כי ברכיבה אין משום עשיית מלאכה. [רמ"א (סי' תקלו סעי' א)].

נסיעה במכוניות

מותר לנסוע במכונית במועד לצורך המועד (אבל שלא לצורך המועד אסור כי יש בזה משום מלאכת הבערה). ואפי' כשהולך למקום סמוך שדרכו ללכת ברגליו מותר, כי בזמנינו הכל רגילין ברכיבה במכונית ומתענגים בה יותר מהליכה ברגלים. [בעל האג"מ (הל' חוה"מ אנגלית עמ' 39). ועי' בששי"כ (פס"ו הגה רכז) בשם הגרשו"א זצ"ל שמצדד דנהיגת הוי מעשה אומן שהרי לצורך נהיגה צריך ללמוד. אולם יש לדחות דעד כאן לא אסור מלאכת אומן אלא כשהאומנות היא בגוף המלאכה האסורה, אבל הכא האומנות היא הנהיגה ואיסור המלאכה הוא ההבערה שלא שידך בה אומנות כלל, ועיין].

תיקון מכונית במועד

לצורך טיול

עשיית צרכי רכיבה מותרת לצורך המועד. [שו"ע (סי' תקלו סעי' א)]. ועל כן מותר לתקן מכונית וכדומה ע"י מעשה הדיוט אם הוא לצורך המועד כגון טיול וכדו'. [ע"י בב"י (שם) שצורך טיול הוא בכלל צורך המועד. ומש"כ להתיר רק מעשה הדיוט היינו כי הרי לצורך המועד מותר רק מלאכת הדיוט כני"ל. וכן פסק הגרש"א זצ"ל (מבקשי תורה חוה"מ עמי' טע). וכן הוא בששי"כ (פס"ו אות ט)]. ויש שהקילו אף ע"י מעשה אמן. [אור לציון (ח"ג פכ"ד אות ה) כי השו"ע והפוסקים לא חילקו בין מעשי הדיוט ומעשי אומן בזה. אולם צ"ע דהרי אדרבה מסינימת לשונם יש לדייק איפכא דכיון דהתירו רק משום צורך המועד הדריגן לכלל הליצורך המועד מותר רק מעשה הדיוט ואם כוונתם להתיר אף מעשה אומן היו צריכים לומר כן בהדיא]. ובאופן שהוא רגיל מותר לנסוע במכונית ולולי מוסקת יחיה לו צער גדול לנסוע באוטובוס וכדומה, מצב זה הוא בכלל צער הגוף שמותר לעשות עבורו אף מעשה אומן לכל הדעות. [נכ"ז אף כתי' הבה"ל (סי' תקמ ד"ה סדקים), ובדרך זה פסק הגרי"ק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמי' רז)].

על ידי נכרי

מותר לתקן מכונית ע"י מעשה אומן ע"י עכו"ם אם התיקון הוא לצורך מצוה. [ע"י במ"א (סי' תקמב סעי' א) שלצורך מצוה הצריך בחו"ה התירו אמירה לעכו"ם]. וה"ה במקום צורך הרבה. [כמבואר לענין אמירה לעכו"ם בשבת בשו"ע (שי' סו סעי' ה)].

במקום הפסד (יצטרך לשכור רכב אחר וכדו')

מותר לתקן רכב במקום הפסד אפי' במקום שההפסד יהיה לאחר המועד. ובאופן זה מותר לעשות מעשה אומן לכל הדעות כגון רכב שצריך לו לפרנסתו ואם לא יתקננו עתה לא יוכל למלא את תפקידו בימים לאחר המועד. וכמו כן אם נעצר הרכב במקום שאם לא יתקננוהו עלול להיגנב וכדו' מותר לתקנו אף מעשה אומן כי יש בזה משום דבר האבד. [ששי"כ (פס"ו הגה רל-רלא)]. וכן אם שכר מכונית והתקלקלה וצריכה תיקון ע"י מעשה אומן מותר לתקנה, שאם לאו נמצא מפסיד דמי השכירות והוי דבר האבד. וה"ה אם לא יוכל לנסוע מחמת זה להשתתף בשמחה משפחתית י"ל שהוא בכלל דבר האבד (ואף אם בידו לנסוע במונית אם הדבר מחייב הוצאה גדולה חשיב דבר האבד). [ע"י בראב"ד (יו"ט פ"ו ה"ד) שמותר לכתוב אגרות שלומים משום שמא לא יזדמן לו מוליך הכתב, ויפרש הב"י (סי' תקמה ד"ה מ"ש אגרות) משום דהוי דבר האבד. ומבואר שהפסד רגשי בכלל דבר האבד].

רכב ציבורי או להובלת מזון

מותר לתקן אוטובוסים ציבוריים בחוה"מ אפי' ע"י מעשה אומן (אף למחמירים לעיל), באופן שצריכים להם במועד לנסיעות של הרבים ממקום למקום, כי יש בזה משום צרכי רבים, ואם היא נסיעה לשם טיול אסור לעשות תיקון מעשה אומן (אולם למקילין לעיל מותר לעשות מעשה אומן אף באופן זה). [באר משה (ח"ו סי' נו וסי' א)]. וכן רכב המשמש להובלת חלב ושאר דברי מזון לצורך המועד, משום שהוא צרכי רבים וצורכי או"י. [שם].

תיקון גלגל

מותר להחליף בחוה"מ גלגלי המכונית ליסע ממקום למקום. [שבה"ל (ח"ה סי' קסו אות ג), כי לא גרע מהא דמבואר בס"י תקל"ו דמותר לתקן צרכי רכיבה דע"י מלאכה].

תיקון גלגל הרזרבי

י"א שאסור לתקן גלגל רזרבי במועד כי יש בזה טרחה שלא לצורך המועד. [שבט הלוי (ח"ה סי' קסח)]. וי"א שאם נוסע למקום שחדרך הוא שלא נוסעים לשם ללא גלגל רזרבי הדבר בכלל צרכי רכיבה ומותר לתקנו. וכן נראה עיקר. [משנה הלכות (ח"א סי' תלה ד"ה ומיהו)].

להביא מכונית למוסך

מותר להביא רכב מהמוסך לבית כשיש בו צורך למועד. [דמביאין כלים מבית האומן כמבואר בשו"ע (סי' תקלד סעי' ג)]. ואף מותר להביא למוסך רכב הטעון תיקון המותר במועד. [ע"י בב"ח (סי' תקלד) שדקדק שלהביא כלים להבית האומן אסור אפילו לצורך המועד. וכן פסק הא"ר (שם). אולם המאמ"ר תמה על הב"ח והמ"ב (ס"ק טז) פסק כהב"ח. ולפ"ז לכאורה יש להחמיר בני"ד. אולם יש לדחות דשאני התם שהוא לצורך המועד, אבל לצורך דבר האבד וכדו' שהתירו אפי' מעשה אומן י"ל דשרי. דהנה בענין איסור זה מצינו שני טעמים כמ"ש המ"ב (ס"ק טז) משום טרחה וי"א משום שיאמרו שהאומן תקנו במועד. ולכאורה טעם הראשון לא שידך בני"ד כי אף אם איכא טרחה כיון שדבר האבד מותר בכה"ג לית לן בה. וכמו כן טעם השני אינו שידך בני"ד כי דבר האבד מותר לעשותו במועד].

שטיפת מכונית

אסור לשטוף מכונית כשיש צורך בעשיית מלאכה, אם לא לצורך המועד. [ע"י בשו"ע (סי' תקלו סעי' ב) מותר לטרוק הסוס כדי ליפותו. וביאר במ"ב ס"ק ה) שמותר כי הוא בכלל צרכי רכיבה שהתירו כשצריך לרכוב לצורך המועד או לטייל. ועיי"ש שמותר אפי' ע"י מלאכה. וכתי' המאירי (מו"ק י: ד"ה ובונה אבוס) שמותר כי כל שאינו נסרר כראוי אינו חשוב כ"כ לבני אדם. אלא שכ"ז כשדרכו בכך דא"ל"ה לא חשיב צורך המועד].

תיקון אופניים

מותר לתקן אופניים שהתקלקו (אם לא כוון מלאכתו למועד). ויכול לתקנם ע"י מעשה הדיוט, ולפי המקילין לעיל לענין תיקון רכב אף ע"י מעשה אומן ה"ה בזה. [הגרני"ק זצ"ל (חוט שני ספ"ח)]. ונראה שה"ה כשהתיקון הוא לצורך קטנים מותר לעשות עכ"פ מעשה הדיוט כי יש ספ"ח]. אלא בצורך המועד לטיול הקטנים. [בנלע"ז. [ידעת הגרי"ק זצ"ל (שם) לאסור בכה"ג. אלא שדבריו צ"ע שו"ר בשער המועדים (פ"ו הגה ג) שגם תמה עליו].

צורכי אוכל נפש

מותר לעשות מלאכה גמורה לצורך אוי"נ כגון לטחון קמח, לבשל וכדו'. [שו"ע (רסי תקלה)]. ומותר לעשותה כדרכו ללא שינוי. [מ"ב (סי תקמ ס"ק כא)]. ועי' בסי תקל"ז סעי' ט"ו ובשעה"צ (סי תקלה אות א) שיש פוסקים דסי"ב שבמקום שיש צורך בעשיית הרבה מלאכות לא התירו לעשות אלא בכדי מחייבת].

לצורך אחר המועד

מלאכת אוי"נ הותרה לצורך המועד, אבל שלא לצורך המועד, אסורה. [שו"ע (סי תקלה סעי' א)]. ומי"מ אם העשייה לצורך חוה"מ בלבד לא מתאפשרת מחמת שהיא כמות מצומצמת, כגון שבעל המטחנה אינו רוצה לטחון שיעור מועט, יכול לטחון אפילו הרבה ולא נחשב כמכוין להותיר שהרי טוחן המותר בשביל אותו מועט שהוא צריך. [מ"ב (ס"ק ה)].

ברווזה

א"צ לצמצם, אלא עושה בהרוחה, ואם נותר נותר. [שו"ע (סי תקלה סעי' א)].

טרחא מרובה

מותר לעשות צרכי אוי"נ אף כשיש צורך בטרחא מרובה. [שו"ע (סי תקלה סעי' א) ומ"ב (ס"ק ד)].

יכול לקנות

אפילו יכול לקנות או לשאול מחבירו מותר לו לעשות מלאכות אלו וא"צ לקנות עי"מ למעט במלאכה. [מ"ב (סי תקלה ס"ק א וסי תקלו ס"ק נא)].

כוזן מלאכתו למועד

אף אם כיון מלאכתו למועד רשאי לעשות מלאכות אלו [שו"ע (סי תקלה סעי' א)], ואפי' היה יכול לתקן מעיי"ט ומדעתו הניחו לעשותו בחוה"מ בצרכי אוכל לא החמירו. [מ"ב (ס"ק ב)]. ואף לתתלה יכול לעשות כן. [חיי"א (כלל קו אות ה) ושש"כ (פס"ו אות י)].

מכשירי אוכל נפש

מלאכת אומן

מותר לעשות מלאכה אפי' עי"י מעשה אומן לצורך מכשירי אוי"נ. ולא צריך שינוי. [שו"ע (סי תקמ סעי' א) ומ"ב (ס"ק כא)]. ואף אם יש משום טרחא גדולה מותר. [מ"ב (סי תקלה ס"ק טו)].

גדר מכשירים

כל שהוא נהנה מגופו של דבר כאוכל נפש עצמו הוא, אבל מכשירן היינו שאין אדם נהנה מן הדבר עצמו אלא ממה שהוכשר על ידו, כסכין, שפוד ותנור. [ר"ן (ביצה ז - ברי"ק)]. ועי' עוד בסמוך לענין מצודות דגים.

מכשירי מכשירים

מכשירין כל שהן קרובין לאוי"נ עצמו דינם כאוי"נ ומותר לעשותם אפי' במלאכת אומן. אולם מכשירי מכשירים מותר לעשותן רק במעשה הדיוט כיון שהוא בגדר צורך המועד.

[רמב"ן (שם)]

גדר מכשירים ומכשירי מכשירים

כל דבר המתקן גוף האוכל הוא בכלל מכשירים, אבל דבר המקרב המאכל בכלל מכשירי מכשירים. [כן מבואר במ"א (סי תקמא ס"ק א) לענין מצודות דגים המובא להלן].

תנור

מותר לעשות או לתקן תנור אפילו מעשה אומן לצורך בישול (או חימום הבית) במועד, כי הוא בכלל מכשירי אוכל נפש. [עי' שו"ע (סי תקמ סעי' ז) ומ"ב (ס"ק ח)].

מקרר

מקרר שהתקלקל במועד מותר לתקנו אפילו מעשה אומן, כי שמירת המאכל מקלוקל היא בכלל דברים המכשירין את האוכל. [הגר"ניק זצ"ל (חוט שני עמ' רכב)].

שלהן

שלהן בכלל מכשירי אוי"נ. [פמ"ג (סי תקמב מ"ז ס"ק א)]. ולכא' דבריו אשתמיטיה מהשש"כ (פס"ו) שכתב שהוא בגדר של מכשירי מכשירים].

בלנדר, מיקסר וכדו'

בלנדר, מיקסר וכדו', שהתקלקלו במועד מותר לתקנם אפילו מעשה אומן כי הם בכלל מכשירי אוי"נ. [כן יוצא מהשו"ע (סי תקמ סעי' ח). וכן קט הגר"ניק זצ"ל (חוט שני עמ' רכב)].

מצודות דגים וכדו'

מותר לעשות מצודות דגים עי"י מעשה הדיוט לצורך המועד, אבל לא עי"י מעשה אומן. [שו"ע (סי תקמא סעי' א) ומ"ב (ס"ק א)]. ואינו בכלל מכשירי אוכל נפש כמו תנור וסכין שמותר אפילו מעשה אומן, משום שאינו בכלל מכשירין אלא דבר המכשירו לאכילה (כתנור עי"י האפיה וסכין עי"י השחיטה) משא"כ ברשתות. [מ"ב (ס"ק ב)].

תיקון שקע לצורך הפעלת מכשירי אוי"נ

מותר לתקן שקע שיש בו צורך להפעלת מכשירי אוי"נ. [עי' בשו"ע (סי תקמ סעי' ח) שפסק שנוקרים את הרחיים, ופותחים להם עין (פירוש נקב שעושים באמצע הרחיים)]. ועיי"ש בשו"ע שקוצצים צפרני החמור של רחיים. וביאר המ"ב (ס"ק כה) דהיינו החמור המגלגל הרחיים גידולו צפרניו מרעיע ליה ולא מצי למיזל כ"כ וכל הני משום שהוא לצורך המועד שרי. ומבואר דכל צרכי הטחינה וכדו' בכלל מכשירים וה"ה ביי"ד].

יש לו כלי אחר – יכול להשיג אצל אחרים

אם יש לו כלי אחר וכדו' אלא שרוצה להשתמש בכלי שנשבר, אסור לתקנו, ומי"מ אי"צ לבקש מאחרים. [שעה"צ (סי תקמ אות כד) וערוה"ש (סי תקמ אות ו) ע"פ המ"א (ס"ק ה). וענין זה מצינו בסי' תקל"ז ס"ק נ"א לענין פועל שאין לו מה יאכל, עיי"ש]].

כוזן מלאכתו במכשירי אוכל נפש

אסור לכוון מלאכתו לעשות מכשירי אוי"נ במועד, ואם כוון אסור לעשותם מעשה אומן, אבל מעשה וסכין עי"י השחיטה) משא"כ ברשתות. [מ"ב (ס"ק ב)]. ומי"מ מכשירים הקרובים להכנת האוי"נ ממש כגון בקיעת עצים להבעיר אש לבשל המאכל מותר. [מ"ב (סי תקלה ס"ק ב)]. ומש"כ לחלק בעצים משאר המקומות, כן העירוני דמוכח בערוה"ש, שהרי בסי' תקי"מ (אות ו) אסר כיון מלאכתו בענין מכשירי אוי"נ, ומאי"ד גיטא בסי' תקל"ג (אות ב) כתב דאפי' קציצת עצים שאינן לאכילה כיון שבהן מתקנין האוכלין ג"כ מותר לצורך המועד אפי' כיון מלאכתו. ועי' בשש"כ (פס"ו הגה פא) שכתב לתרץ בדרך זה].

דבר האבד

מלאכת אומן

צרכי דבר האבד מותרים עי"י מעשה אומן וללא שינוי. [שו"ע (סי תקלו סעי' א)].

איזה הפסד בכלל דבר האבד

כל הפסד שבני אדם חושבין אותו להפסד וטורחין בו משום כך מותר מן התורה, ומי"מ חכמים החמירו בזה אם יש טורח גדול ביחס להפסד [ראב"ד (הובא בנמק"י שם א ברי"ף ד"ה אסור) ורמב"ן (פסקי חוה"מ ד"ה דבר האבד יפה כוון וד"ה יו"ל שמן התורה). והביאו בה"ל (רסי תקל), והכל לפי המקום והזמן.] בה"ל (רסי תקלה). וכן הביא בשש"כ (פס"ז אות טו והגה נ), וכן דעת הגר"ניק זצ"ל (ספר חוט שני חוה"מ פ"ב אות ב) הביאו דברי הראב"ד הג"ל להלכה. ועי' עוד בשמעתא עמיקתא גליון נ"ד].

הפסד שלאחר המועד

הפסד שלאחר המועד בכלל דבר האבד. [מ"ב (סי תקמה ס"ק ה, לו ולז) ובה"ל (רסי תקלו). וכן נראה מראיית הנשמת אדם (כלל קו אות א), עיי"ש]].

מניעת רווח

מניעת רווח דהיינו שאין הפסד בקרן, אינו בכלל דבר האבד, ואסור לעשות מלאכה עבור זה ויתבאר עוד להלן. [שו"ע (סי תקלט סעי' ז)].

מלאכה עי"י טרחא במקום הפסד

מלאכה בטרחא מותרת במקום הפסד (ואם ההפסד הוא מועט או הטרחא היא יתירה, עי' להלן). [כן משמע מהשו"ע (סי תקלו סעי' א – ב ורסי' תקלה) ומהמ"ב (סי תקמ ס"ק ה). ועי' במחצ"ש (סי תקלו ס"ק א)].

טרחא גדולה

פעמים שאם הטרחא גדולה אסרו לעשות אפילו במקום הפסד. [שו"ע (סי תקלה סעי' ב)]. והדבר תלוי בגודל הפסד נגד גודל הטרחא. והכל לפי ראות עיניו המורה. [כמ"ש לעיל בשם הראב"ד בגדר הפסד שהוא בכלל דבר האבד].

מלאכה שיש בה טרחא במקום הפסד מועט

מלאכה לצורך הפסד מועט אם יש בה טרחא גדולה אסורה אפילו עי"י מעשה הדיוט. [מ"ב (סי תקמ ס"ק ב וסי"ד, סי תקלו ס"ק לט ועי' סי תקמא ס"ק ז)], אבל אם אין בה כ"כ טרחא מותרת עי"י מעשה הדיוט (או עי"י שינוי). [מ"ב (סי תקלו ס"ק נ וסי תקמ ס"ק ב). ומש"כ או עי"י שינוי היינו כי מעשה עי"י שינוי חשיב מלאכת הדיוט כמבואר ברסי' תקי"מ וכן שם בסעי' ה', עיי"ש במ"ב (ס"ק טז)]. **ואם אין בה טרחא כלל מותר אף עי"י מעשה אומן**. [עי' מ"ב (סי תקמ ס"ק ב) ועיי"ש (ס"ק ד) שיוצא דמה שאסרו לגדר פרצה שאין בה כ"כ טרחא אסורה במקום הפסד מועט. אלא שמשם אין ראייה לאסור במקום שאין טרחא כלל]. **ויש לשקול טרחא נגד הפסד שאם הטורח גדול דוקא במקום הפסד ממש מותר, אבל אם ההפסד הוא מועט והטרחא גדולה אסור**. [כמבואר ברמב"ן הג"ל. וכן דעת הגר"ניק זצ"ל (חוט שני חוה"מ עמ' קפב)].

טרחא בלא מלאכה במקום הפסד

טרחא גדולה אפי' אין בה מלאכה אסורה אף במקום הפסד. [מ"א (סי תקלה ס"ק ז) ומ"ב (שם ס"ק לה וסי' תקלו ס"ק יא)]. ומי"מ במקום הפסד גדול מותרת. [כן יוצא מהמ"ב (סי תקמ ס"ק ה) שהתירו לבנות במקום הפסד גדול אפי' עי"י מלאכה וטרחא. ועי' בפמ"ג (סי תקמ א"א ס"ק ז)].

טרחא בלא מלאכה במקום הפסד מועט

טרחא אפי' אינה טרחא גדולה אסורה במקום הפסד מועט אפי' אין בה מלאכה. [מ"ב (סי תקלו ס"ק י-יא)]. **ויש מקילין בזה**. [מ"ב (שם) אליבא דהשו"ע והסוברים דמלאכת חוה"מ אסורה רק מדרבנן]. **גדר שינוי**

מצינו שני סוגי שינוי א'. שינוי באמצעי המלאכה, כגון בעשייה עי"י גופו במקום בכלים מיוחדים, או בכלים שאינם מיוחדים לאותה מלאכה. [שו"ע (סי תקמ סעי' א)]. ואפי' אם עושה יפה כעין שעושין בכלי אומנות ג"כ מותר כי כל זה נקרא מעשה הדיוט. [מ"ב (ס"ק ח)]. **ב' שינוי בצורת המלאכה עצמה**, באמצעות חומרים שאין הדרך להשתמש בהם לצורך אותה מלאכה, כגון במקום עשיית קיר מבאנים עושה מקנים. [שו"ע (שם סעי' א) שכת' שעשיית גדר מקנים חשיב מעשה הדיוט. ואעי"פ שבשבת יתכן פעמים שהוא חייב כי הוא בנין קבע, אלא שלענין חוה"מ חשיב שינוי כי אין זו הדרך לבנותה. ונ"י ששינוי זה הוא משום היכר שלא יבוא להקל במלאכת חוה"מ, דעיי"ו בביאור הגר"א המובא בשעה"צ (סי תקמה אות מט) שמבואר שעיי" שינוי יש תוספת טרחא ועי"כ מלאכה אסורה במועד אסורה אף אם עושה אותה כלאחיי. ועי"כ לומר כנ"ל שהשינוי אעי"פ שמוסיף טרחא חז"ל החמירו לצורך היכר כנ"ל].

עשיית שינוי למי שאינו אומן

במקום שאסור לעשות מעשה אומן גם מי שאינו אומן צריך לשנות ולעשות מעשה הדיוט. [כן מבואר בסי' תקי"מ סעי' א'. ומה שמצינו בסי' תקמ"א סעי' ג' לענין תפירה שהדיוט תופר כדרכו, שאני מלאכת תפירה שטעונה אומנות גדולה , אבל מלאכת בונה וכדו' עי"י הדיוט כיון שאינה מלאכה הטעונה כ"כ אומנות אף הדיוט צריך לעשות שינוי].

למעט כטרחא כמה שאפשר

במקום שמותר לעשות מלאכה מ"מ כל שאפשר למעט בטרחא ימעט. [רמ"א (סי תקלו סעי' א)]. **ספק דבר האבד**

ספק דבר האבד מותר. [מ"ב ובה"ל (רסי תקלו) ע"פ המ"א. וביאר הפמ"ג (שם) דחוה"מ מדרבנן (ועי' בזה לעיל)]. ואפי' רק חשש סביר שההפסד יבוא הוא בכלל ספק דבר האבד. [בה"ל (רסי תקלו)]. ועי' במ"ב (סי תקלט ס"ק כב) שכת' שאם משער "בודא"יי שעכ"פ לא יפסיד אז מהקרן לא חשיב ספק דבר האבד ואסור. ובה"ל (סי תקלט על סעי' ד ד"ה יפסיד) כתי' "שאם חושש" שאם לא ימכור סחורתו יפסיד מהקרן חשיב דבר האבד. וכן משמע מדברי המ"ב בסי' תקמ"ה (ס"ק כח)].

ספק אם המלאכה תועיל להציל מהפסד

במקום דבר האבד מותר לעשות מלאכה להציל מהפסד אף אם לא בטוח שתועיל. [עי' במ"א (סי תקלו ס"ק ג) שכת' שאם יש ספק אם יועיל להחזיר התרנגולות על הביצים אסור לעשות כן, והקשה הרע"א (שם) שמלאכה גמורה אפי' בספק דבר האבד מותרת כמ"ש המ"א רסי' תקל"ז וכ"ש טורח בעלמא, ודוחק לחלק בין ספק אם בלא מלאכתו יהי אבד ועי"י מלאכתו יועיל בוודאי דזה מותר, אבל בוודאי אבד והספק אם יועיל במלאכתו, ונ"ע, עי"כ. ומבואר דס"ל דספק הצלה מודאי הפסד מותרת וכן משמע מסתימת הפוסקים. וזה דלא כהחזקת הלכה (ח"ב דף יז). שנקט לחלק בזה ע"פ המ"א. ועי' בחוט שני (עמ' קטט)].

חשש שירד שער המטבע

מותר למכור מטבע זר כשיש חשש שאולי ירד שער המטבע בחג או אחריו. [הגר"ניק זצ"ל (חוט שני עמ' רטו)].

לעשות בשינוי

מלאכת דבר האבד מותר לעשותה כדרכה [שו"ע (סי תקלו סעי' א וסי תקלה סעי' א)], ואפילו במקום שאפשר לעשות עי"י שינוי, אבל במקום הפסד מועט צריך שינוי כמבואר לעיל. [כן משמע מהשו"ע (שם)]. וכן נראה מהמ"ב (סי תקמה ס"ק לה). ואעי"פ בשעה"צ (סי תקמא אות טז) הביא מהא"י שבמקום דבר האבד אם יכול לתקן בשינוי צריך לעשות כן דלמה תתיר כדרכו, למעשה לא הביא דבריו במי"ב. ועי' עוד בשעה"צ (סי תקמה אות טב) בשם ה"ט"ז שדעתו דלדעת הורחק והרמב"ם אין דבר האבד צריך לשנות בכתיבתו, כיון שאין כאן הפסד אם ישנה, אם לא שכתובתו היא לצורך שמחת יו"ט אז אי"צ לשנות. אולם משמע דלא ס"ל לפסוק כדבריו, שהרי ציין לשו"ע שם בסעי' ז' דבכל גוונא אי"צ שינוין].

עי"י עכו"ם

מלאכה משום דבר האבד אפי' במקום שאפשר על ידי עכו"ם רשאי לעשותה בעצמו. ומי"מ במקום שצריך לשכור פועלים לצורך זה, אם אפשר יעשה עי"י פועלים עכו"ם כמבואר להלן. [בה"ל (סי תקנד על סעי' כב ד"ה אם אפשר)]. ומהו נראה שמלאכת דבר האבד הותרה היא. וכן משמע מלשון הרמב"ן (סוף פסקי חוה"מ ד"ה ומכאן אני אומר) וכן מוכח ממש"כ לעיל שלא צריך לעשותה בשינוי אף כשניתן לעשות כן. וכן מוכח במ"ב (ס"ק לה)].

יכול לקנות חדשים

מקום שמותר לעשות מלאכת דבר האבד יכול לעשות כן אף אם בידו לקנות חדש למנוע הצורך בעשיית המלאכה. וי"א שדבר שדרכו לקנות חדש מעטם לפעם (לעתים קרובות) כשאפשר יש לקנות חדש. [עי' בשעה"צ (סי תקמא אות טז) שנקט שמלבושים ונעלים שהתקלקלו בהשתמשותם מותר לתקנם לצורך המועד משום דבר האבד שאלי"כ יתקלקלו יותר, אולם אם יש לו כדי לקנות צריך לקנות ולא לתקנם. אלא שיש לחלק דשאני החם שאם ימנע מלהשתמש בהם לא יהיה משום דבר האבד משא"כ כשסיבת היתיר כבר לפנינו. שוי"מ שכן פסקו בעל הגאי"מ (וצרון שלמה אות ז) ובעל הבאר משה (וצרון שלמה אות א), וכן נקט השש"כ (פס"ו הגה רב), וכת' לחלק מהא דמנעל דשאני אדם דבין כה היה קונה או כעשוי אלא לאחר זמן].

מִשָּׁא וּמִתָּן

קנייה ומכירה

כל סחורה, אסורה, אפילו כל שהוא, בין לקנות בין למכור. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' א)]. ואפילו אינו עושה עבור זה מלאכה אסור מפני הטורח. [מ"ב (סי"ק א). ועי' בריטבי"א (מ"וק יב. ד"ה ובלבד) שמתוך לעשות קנין כדי להתחייב שיעשה לחברו איזה מלאכה לאחר המועד.]

טעם האיסור

משא ומתן אסור במועד משום טירחא. [מ"א (סי' תקלט ס"ק א) ו מ"ב (סי"ק א)].

שילם על מוצר לפני המועד ומקבלו במועד

אם שילם עבור מוצר לפני המועד ולא עשה בו קנין המועיל, אסור לקנותו במועד. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' א) ומ"ב (סי"ק ז)]. ואם הגיע אליו ע"יי משלוח לדואר וכדו' יקבלנו ויכוון שלא לקנותו עד אחר המועד. [נכנלע"ד]. אולם כ"ז אם שילם בכסף מזומן שמחמת שעדיין לא הגביה הכלי עדיין לא קנה, אבל אם שילם ע"יי צייק או כרטיס אשראי יש להקל כי יש לומר שקנה מדין קנין סיטומתא שקונה אף בלא הגבהה. [כן דעת הגר"שי"א זצ"ל (מכירת חמץ כהלכתו פ"יג ע"ף א גהה 32) והפתי"ש (הגולה פ"י גהה בא ד"יה ומ"מ) לענין צי"ק. וכן דעת הגר"י"מ שפון שליט"א (צי"ק בהלכה ח"יב פ"י"ח ע"ף ב אתיות ח-ט ויב) לענין כרטיס אשראי. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון שני"ז].

מניעת ריוח

אם יש לו סחורה שאם לא ימכרנה עתה יפסיד מהקרן, ומותר למכרה, אבל אם לא יפסיד מהקרן אסור. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ד)]. ועי' עוד בסמוך.

מהמת הריוח יוציא יותר לצורך שמהת יו"ט

אם ע"יי מכירת הסחורה יהיו לו מעות בריוח ויוציא יותר לשמחת יום טוב, ומותר לו למכור. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ד)]. וה"ה שמותר לקנות. [מ"יא (סי"ק ג) הובא במ"ב (סי"ק ה). וכתב המחצה"ש דנלדי"ט שבאופן זה צריך להוציא ג"כ מהריוח אשר אומד בדעתו שיש לו מחמת קנין הסחורה היא שמחת יו"ט]. ואצ"ל להוציא כל הריוח אלא די במקצתו. [מ"יב (סי"ק טז)].

יש לו מעות בררוח

דין זה נאמר למי שיש לו מעות מועטות וחס עליהם מלהוציא כל כך לשמחת יו"ט. ואילו היו לו מעות בריוח היה מוציא יותר, אבל מי שיש לו מעות בריוח להוציא לשמחת יום טוב ככל אשר יתאוה, אינו בדעתו להוציא כל כך, אסור לו למכור כדי שיוציא יותר. [שׁו"ע (שם)]. ומ"א שדוקא אם הוא מופלג בעשירות אינו בכלל היתר זה, אבל בלא"ה אף שיש לו מעות בריוח בזה"י הכל בכלל כדי חייו של אדם, ועל כן מותר לו למכור כדי שיוציא יותר לשמחת יו"ט. [ט"יז (שם)]. ויש חולקים. [נהר שלום (שם)]. ולכתחלה יש להחמיר כדעה האחרונה. [כן משמע מהבה"ל (ד"ה אבל)].

מזדמן לו ריוח מרובה במועד

אם מזדמן לו ריוח מרובה במועד, יכול למכור בצנעה, ויוציא לשמחת יום טוב יותר ממה שהיה דעתו להוציא (ובאופן זה הדין כן אף אם יש לו מעות בריוח). [ב"י (סי' תקלט) ורמ"א (שם סעי' א) וביאר המ"ב (סי"ק ה) הטעם דאף דמשום ריוח מרובה בלבד אין להתיר, א"י"כ הוא בודאי אינו מצוי תמיד לאחר המועד כמבואר להלן, מ"מ במקום שבלא"ה יש פוסקים שמתירין למכור בצנעא שמכינן עלייהו היכא דזדנמן לו ריוח מרובה ומ"מ צריך להוציא מהן קצת לשמחת יו"ט].

קניית כרטיס הגרלה

אסור לקנות כרטיס הגרלה במועד אלא אם כן יש בו משום מצות צדקה. [ידע כאן התיור משא ומתן בצנעה אלא במזדמן לו ריוח גדול אולם הכא הוא ספק רוחו. וכן פסק במשנה הלכות (חט"ו סי' קנח). ומ"מ אם קונה לצורך ארגון צדקה נראה דשרי כי יש בזה משום צורך מצוה].

יריד – מבצעים

מי שצריך לקנות מוצר מסוים לצורך אחר המועד ואם יעבור המועד לא ימצא שוב כ"כ בזול לוינו (כמה חדשים וכדו'), דבר האבד הוא, ומותר לקנותו. [שׁו"ע (שם סעי' ה וסעי' ט) ומ"ב (סי"ק טו וכוט)]. ואף אם הדבר ספק אם יהיה יקר יותר מותר. [הגא"מ (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי תסח)]. ומ"מ לו לכתחלה יקנה בצנעה. [בה"ל (שם ד"ה ומוהו)]. ולא יכוין למלאכתו במועד. [שׁו"ע (שם)]. ואע"פ שדבר האבד הוא דוקא הפסד מהקרן ולא מניעת רויח, זה בריוח המצוי שאפשר לו למכור סחורתו אחר המועד, אבל בריוח שאינו מצוי תמיד התיור לו ודינו כדבר האבד. [מ"יב (סי"ק יח)].

יריד בחוץ לעיר

אפילו אם היריד הוא מחוץ לעיר מותר לנסוע לשם. [רמ"א (שם)]. ואע"פ שהבה"ל (ד"ה ואפילו) כתי' שזה בודאי היא טרחה מרובה, ובסי' תקל"ז מבואר שאסור לטרוח בשביל הרוחה, צ"ל דמיירי באיש שעסקו ומחייטו תמיד לנסוע על ירידים וכיון דחייבו ופרנסתו תלויים בזה הכל הוא בכלל דבר האבד ושרי. אולם נר' שבזמננו שהנטיעות הם באמצעות כלי תחבורה אין בזה טרחה מרובה ומותר. ולענין עצם הנטיעה שיש בה משום מלאכה, נרא' דשרי כי מניער הדין מותר לעשות מלאכה בכה"ג כמבואר בהגה בסמוך, ועוד שאין זה אלא מלאכה קלה שיש סוברים דשריא כמבואר לעיל].

עשיית מלאכה על מנת לקנות ביריד

י"א שמותר לעשות מלאכה עבור הצלה ממניעת רווח. [ראב"י"ד בתירוץ הראשון הובא ברא"ש (מ"וק פי"א סי' כח) ולדעתו זכ"יה מציאה וכדו' אינו בכלל מניעת רווח, אלא מניעת רווח של פרקמטיא ודרך משא ומתן. וכן נראה דעת השו"ע בס'מון תקל"ג סעי' ג, ועיי"ש בה"ל (ד"ה מותר) שכת' דזוכה מהפקר י"ל דחשיב כמצאי'ת]. ומ"א שלא מתירים משום רווח אלא מקח וממכר שאינו מלאכה וגם אין בו טרחה, אבל מלאכה מגורה בפרט כשיש בה טרחה אסורה במקום מנעת רווח. [ראב"י"ד בתירוץ השני (שם)]. ויש להחמיר כשיטה השניה. אם לא במקום שיש עוד צדדים להקל. [כן משמע מהמ"ב (סי' תקלט

סי"ק יז), שע"צ (אות כז) והמבה"ל (ד"ה מותר), אבל משמע שם שיש מקום להקל בצירוף עוד צדדים. ועיי"ש שנקט כן אף בדעת המחבר, וכתב שאפשר לו בדוחק דס"ל השו"ע להקל רק כבישת אוכלים כי מעיקר הדין אין עניבו באוכלין. וכן נר' מהמ"ב (סי' תקלו סי"ק כז). ועי' בסמוך בשם החזו"א. ועי' להלן לענין שכירות פועלים בזול].

עשיית מלאכה דרבנן (למהמזירים לעיל)

במקום שיש צורך במלאכה דרבנן יש להקל. [בה"ל (סי' תקלט על סעי' ה). וכן מבואר בפמ"ג (סי' תקלט א"י סי' ק וסי' תקלו מ"ז סי"ק ג) וכן מצאתי בשש"יכ (פס"ז אות יט ואת כ), אולם דעת החזו"א (סס"י קלה ד"ה רא"ש) שהכל תלוי במלאכת עמל ועבודה, דבמלאכת עמל עבודה אסרו אפי' מלאכה דרבנן, וכל שאינה מלאכת עמל מותר אפי' ע"י מלאכה מגורה מה"ת].

כתיבה לצורך היריד

אם שלח שלוחו ליריד מותר למשלח לכתוב לו אגרת וכדו' בענין סחורתו, דכל זה הוי דבר האבד, והיינו כשלא כיון מלאכתו במועד. [מ"יב (סי' תקמה סי"ק מא)].

קונה ביריד לצורך סחורה

י"א שההיתר לקנות דבר שלא יהיה מצוי לאחר המועד או שיהיה יקר יותר, הוא אף כשאינו קונה קונה לצורך עצמו אלא לצורך סחורה. [א"י (סי' תקלט)]. ומ"א שהוא דוקא כשקונה לצורך עצמו, אבל כשקונה ע"מ לסחור בו מותר דוקא אם המוצר עצמו לא יהיה מצוי אבל אם יהיה בלוק אסור. [ח"י"א (כלל ק"ב אות ד)]. ומ"א שמותר אף לצורך סחורה אם הריוח הוא מרובה. [ב"ח (סי' תקלט)]. ולמעשה יש לנקוט כהשיטה האחרונה, והמקל כדעה הראשונה אין מוחין בידו. [בה"ל (שם ד"ה אדם)].

יצטרך לעשות מלאכה על מנת לשמור המוצר

אף אם יהיה צורך במלאכה ע"מ לשמור על המוצר שלא יתקלקל או יפסד רשאי לקנותו, ולאחר שקנה יעשה המלאכה אפילו מעשה אומן. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ט)].

קניית חפץ שאינו מצוי במקום שהוא דר

מי שצריך לקנות איזה חפץ שלא לצורך המועד ואותו חפץ אינו מצוי במקום שהוא דר, מותר לקנותו בחול המועד, אם על ידי זה ירוויח שלא יצטרך לעשות נסיעה מיוחדת לאחר המועד. כגון שבחול המועד יהיה בלאו הכי במקום שהחפץ מצוי שם לקנותו. [גא"מ (או"ח ח"יה סי' לו ד"ה ומ"ז)]. אולם תלמיד ישיבה הבא לביתו לחג, ורוצה תיכף אחר יו"ט ליסע להישיבה ולכן רוצה לקנות איזה דבר בחוה"מ, ישאר עוד יום בביתו אחר יו"ט ולא יקנה בחוה"מ, אע"פ שע"יז יתאחר מלבוא לישיבה ויתבטל מלימודו. א"י"כ הוא איש שאינו מבטל אף פעם אפילו רגע מלימודו, שזה אינו מצוי בזמנינו. [שם].

מציאה

אסור לטרוח ולחפש מציאה, כגון נהר שהציף דגים על שפתו אסור לאספם כדי לכבשם, אלא א"יכ יהיו ראויים לאכול מהם במועד [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ה)], ואף שלא ימצא אותם לאחר המועד אסור. ואין זה דומה לדין יריד המובא לעיל שהתירו מקח וממכר מחמת הרווח, כי משא ומתן הם חיי אדם, ופרנסתם תלויה בזה ודעתם ע"יז תמיד הלכך בכלל הפסד הוא ולא מניעת רווח, משא"יכ במציאה שהוא רק רווח בעלמא. [מ"יב (סי"ק כד). ועי' מה שכתבנו לענין עשיית מלאכה כדי לקנות ביריד].

תגר

תגר שקונה מזה ומוכר לזה וחוזר וקונה ומוכר, מותר, דהוי דבר האבד [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ט)],, שאם ימכור היום יחזור ויקנה מחדש וימכור ביום השני ואם ימנע מלקנות ולמכור היום יפסיד בודאי הריוח, ומ"מ אעפ"כ אינו מותר למכור רק בביתו ולא לישב בחנות בפרסום. [מ"יב (סי"ק כג)].

מוכרי סחורה בזמננו

י"א שבעלי חנויות הלוקחין סחורה וחוזרים ומוכרים אותה דינם כתגר, אלא שעליהם למכור בצנעה. [מ"יא (סי"ק ח)]. ויש סוברים שבעלי חנויות אין דינם כתגר וכן עיקר [שעה"צ (אות כב)], ומ"מ רבים נהגו להקל (בפרט בחו"ל) למכור ע"יי פתיחת חנויות ויש על מי שילסמוכו (בה"ל (שם ד"ה אינו) ע"פ המחצה"ש (סי"ק יז) בשם הא"י"ר משום שיש לחוש שירגילו קוניו לילך לסחור אצל אחר והוי דבר האבד. ועיי"ש דסיים הא"י"ר שעכ"פ אין ללמוד מלאכה מזה אם לא במקום שיש ממש משום דבר אבד], ומ"מ טוב לזהר שלא תהיה דלת החנות פתוחה לגמרי כמו בשאר ימות השנה, וגם יוציא קצת מן הריוח לשמחת יו"ט. [בה"ל (שם)].

רכישת ניירות ערך

אסור לסחור במניות, אלא אם כן יוציא מהרווח יותר לשמחת יו"ט או שיש חשש שיוזלו דמיתן שאז יש משום דבר האבד ומותר למוכרם. [בעל האג"מ (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי תסח)]. והגרשז"א זצ"ל (שש"יכ פס"ז אות יז והגה עב)].

החזרת חפץ לחנות

י"א שאסור להחזיר חפץ הנקנה בחנות כשניתן להחזירו לאחר המועד, כי גם זה נכלל באיסור סחורה. [בעל האג"מ (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי תסח)].

ע"י עכ"ם

כל מה שאסור משום סחורה הוא אפילו ע"י עכ"ם. [בה"ל (סי' תקלט על סעי' א ד"ה ב"ן)].

בוזף מלאכתו

אף לענין איסור סחורה אמרינן שאסור לכוון לעשותה במועד אע"פ שאין בה משום מלאכה. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ט), מ"יא (שם סי"ק ב) ומ"ב (שם סי"ק ד)].

פתיחת חנויות

חנויות מזון שאינו מתקיים (ירקות וכדו')

מוכרי תבלין או ירק וכל דבר שאינו מתקיים, פותחין ומוכרים כדרכם בפרהסיא, שהכל יודעין שהם לצורך המועד. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' ז)]. וכן דגים וכדו' שהם דברים שאינם מתקיימים שרי. [מ"ב (סי' תקלט סי"ק כג)]. וה"ה מוכרי בשמים שאף שהוא דבר המתקיים כיון שניכר שהוא לצורך המועד. [מ"ב (סי' תקלט סי"ק לג)].

מכירת מזון שמתקיים (פירות וכדו') וכלי בית

מוכרי פירות, כסות וכלים מוכרין בצנעה לצורך המועד. כיצד, אם היתה החנות פתוחה לזוית או למבוי (שאינו מפולש), פותח כדרכו, ואם היתה פתוחה לרה"י, פותח אחת ונועל אחת. [שׁו"ע (סי' תקלט סעי' יא) ומ"ב (סי"ק לה)]. והטעם לזה כי אלו דברים המתקיימים לאחר המועד ואין ניכר שהוא לצורך המועד ויבואו לחשוד שלוקחן לצורך חול ולכן צריך צנעא. [מ"ב (סי"ק לד)]. ומ"מ רשאי למכור באופן זה כי דברים אלו הם לצורך המועד, אבל שאר דברים אפילו יושב בפתח החנות והחנות סגורה והדלת פתוחה אסור. [מ"ב (סי"ק לו)].

מכירת מזון שאינו מתקיים ומזון שמתקיים

חנות שמוכרת אף דברים שמתקיימים מותר לפותחה בחוה"מ ולמכור כל דבר [הגר"שי"א (מבקשי תורה ספר הזכרון עמי תעג)]. ומוכרים אף ללא היכר, בתנאי שמוכר בכמויות קטנות כמו שמוצי במכולות וכדו' כי באופן זה ניכר שהוא לצורך מיידי. [שבט הלוי (ח"ח סי' קכח)].

מכירת צרכי ההג (ארבע מיניב, מצות וכדו')

מכירת ארבע מינים, סכך בסוכות, או מצות בפסח, מותר למכרם בפרהסיא, כיון שניכר שהוא לצורך המועד. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני עמי ר"ט)].

מכירת פרחים

מכירת פרחים מותרת במועד כי אינם מתקיימים וניכר שמוכרם לצורך המועד. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני עמי ר"ט)].

מכירת כינור, צעצועים וכדו'

מותר לפתוח חנויות ביגוד, ספרים, צעצועים וכדו' בצנעה, כי יש בקניית דברים אלו משום צורך המועד לשמח בני ביתו בחג. [כן משמע מהשו"ע (שם)]. וכ"כ השבט הלוי (שם)].

דלתותיה סגורות שלא לצורך היכר

חנות שלא ניכר הדבר כשהיא פתוחה, כגון שיש בה מזגן ולכן דלתות החנות בדרך כלל סגורות אם יש שלט שהחנות פחותה יש להסירו או יעשה היכר אחר. [הגרנ"ק זצ"ל (שם)].

לקנות בהנות שלא עשה היכר

חנות המוכרת בפרהסיא שלא כדין מותר לקנות בה לצורך המועד שאין על הקונה איסור לקנות בחנות המבזה את המועדות, אא"יכ יש בהימנעותו תועלת משום תוכחה שאז עליו להמנע מלקנות שם. [הגרנ"ק זצ"ל (חוט שני עמי ר"ט)].

מוכרים לא קבועים

דוקא מוכרים הקבועים שאומנתם בכך כל השנה צריכים למכור בצנעא, אבל בעל הבית המוכר לצורך המועד לא צריך למכור בצנעא. [מ"יב (שם סי"ק לד)].

